

Yaşlı Bireylere Yönelik Tutumlar: Bazı Sosyal Psikolojik Yaklaşımlar ve Çalışmalar

Nagihan Taşdemir¹

Anadolu Üniversitesi

Özet

Bu derleme çalışmasının amacı, yaşlı bireylere yönelik tutumları (YBYT) anlamada başvurulabilecek bazı sosyal psikoloji yaklaşımları ve çalışmalarını değerlendirmektir. Çalışmada, öncelikli olarak, YBYT'yi inceleyen ve bu tutumları ele alış biçimleri bakımından farklılıklar gösteren bazı çalışmalara yer verilmektedir. Daha sonra, YBYT'yi kuramsal ve bütüncül çerçevede betimleyen iki farklı ve güncel yaklaşım ele alınmaktadır. Bu iki yaklaşım arasında, çelişik duygulu yaşçılık (ÇDY), yaşçılığın korumacı ve düşmanca boyutları arasında ayırım yaparken; kuşaklar arası gerilimli buyurgan yaşçılık (KGBY), yaşçılığın, birbirinin yerine geçme, tüketim ve kimlik boyutları arasında ayırım yapmaktadır. Çalışmada, daha sonra, yaşlı bireylere yönelik tutumları açıklamak üzere başvurulabilecek gruplar arası ilişkiler temelli, sosyal psikoloji kuram ve modellerine yer verilmektedir. Bu kapsamda, sosyal kimlik kuramı olarak, sosyal kimlik kuramı, optimal ayrışma kuramı ve öznel belirsizliği azaltma kuramı ele alınmaktadır. Aynı zamanda, özsaygı, ayırt edilme, ait olma, anlam bulma, yetkinlik ve süreklilik motivasyonlarına bir arada vurgu yapan motivasyon temelinde yapılandırılmış kimlik modeline; ölüm kaygısına vurgu yapan dehşet yönetimi kuramına ve sevecenlik ve yetkinlik kalıpyargılarına odaklanan kalıpyargı içeriği modeline yer verilmektedir. Tartışma ve sonuçlar bölümünde, ilgili alan yazına dayanılarak çıkarılan sonuçlar ve öneriler sunulmaktadır. Buna göre, ÇDY ve KGBY yaklaşımları, ampirik çalışmalarda YBYT'yi ele alma biçimlerinde ortaya çıkan karışıklığı azaltma yönünde çözüm önermeleri ve içinde bulunan toplumsal koşulları temel almaları bakımından önemlidir. YBYT'yi açıklamak üzere başvuru sosyal psikoloji kuram ve modelleri bu tutumların nedenlerini farklı süreçlere bağlamaktadır ve tutumların olumlu yönde değişimi için farklı çıkarımlara sahiptir. Yaşçılığın gençler ve yaşlı bireyler arasında değişim gösteren farklı nedenleri olabilir.

Anahtar kelimeler: Yaşçılık, tutum, kuram ve yaklaşımlar, ampirik çalışmalar

Abstract

The aim of this review study is to analyze some social psychological approaches developed and studies conducted to understand the attitudes toward older people. First of all, some studies examining the attitudes toward older people but vary in their definitions of these attitudes are presented. Then, two distinct and updated approaches describing attitudes toward older people in a theoretical and integrated way are tackled. Among these approaches, whereas ambivalent ageism distinguishes between benevolent and hostile ageism, prescriptive intergenerational-tension ageism (SIC) does so between dimensions of succession, consumption, and identity. Next, several social psychological theories and models that might be applied to understand the attitudes toward older people based on intergroup relations are discussed by taking into account the social identity theory, optimal distinctiveness theory, and subjective uncertainty reduction theory, considered among the social identity-based theories. Also, the motivated identity construction model focusing on motives for self-esteem, distinctiveness, belonging, meaning, efficacy, and continuity, the terror management theory focusing on death anxiety, and the stereotypes content model centering on warmth and competence stereotypes are discussed. In the discussion and conclusion section, some conclusions and suggestions drawn from the relevant literature are presented. Approaches of ambivalent ageism and SIC are important for reducing the complexity of empirical studies defining the attitudes toward older people in a mixed way and for grounding their explanations on societal conditions. Social psychological theories and models, applied to explain the attitudes toward older people, link causes of these attitudes with a variety of processes and have a variety of implications for improving these attitudes. The causes of ageism may vary for young and old individuals.

Keywords: Ageism, attitude, theories and approaches, empirical studies

Yazışma Adresi: ¹Doç. Dr. Nagihan Taşdemir, Bahçelievler Mah. Mehmet Akif Sok. 107 Tepebaşı / Eskişehir, spsynagihantasdemir@gmail.com, ORC-ID: 0000-0001-5358-0684

Gönderim Tarihi: 01.04.2022

Kabul Tarihi: 26.10.2022

Yaşlı nüfus artışıyla birlikte toplumlarda dikkat çeken bir demografik değişim söz konusudur. Doğum ve ölüm oranları karşılaştırıldığında, doğum oranları yüksek olmadığına ortaya toplumsal yaşlanma çıkmaktadır. Türkiye’de son birkaç on yılda doğum oranı anlamlı derecede azalmıştır (Tufan, 2014). Yaşam süresinin de hızla artmasıyla, yakın gelecekte Türkiye’de toplumsal değişimlerin yaşlılar üzerindeki ve yaşlıların toplumsal gelişim ve değişimler üzerindeki etkileri daha fazla açığa çıkacaktır (Tufan, 2003).

Yaşlılara yönelik tutumların tarih içerisinde matbaanın keşfi ve endüstri devrimiyle birlikte değişmeye başladığı öne sürülmüştür. Matbaanın keşfiyle birlikte önemli olayların kaydının tutulmaya başlanması, yaşlıların deneyim paylaşıcı ve hikâye anlatıcı bilge rolünün önemini azaltmıştır. Endüstri devrimiyle birlikte ise aile üyelerinin hareketliliği artmış ve yeni işlere hızlı bir biçimde uyum sağlayan, farklı becerilere sahip çalışanlara verilen önem artmıştır (Nelson, 2005). Aynı zamanda, modernleşme ve ilerleyen sağlık hizmetleriyle birlikte hızla artan yaşlı nüfusa toplumların hazırlıksız yakalandığı ve buna bağlı olarak yaşlı bireylere yönelik tutumların (YBYT) olumsuz yönde değiştiği ileri sürülmüştür (North ve Fiske, 2012). Ng, Allore, Trentalange, Monin ve Levy (2015) 1810- 2009 tarihleri arasında basılmış kaynaklardan oluşan 400 milyon kelimeye sahip veri tabanını (hesaba dayalı dilbilim kapsamında) inceledikleri çalışmalarında, yaşlı bireylere yönelik kalıpyargıların 1880’den itibaren pozitiften, negatife doğru yön değiştirdiğini ve zamanla daha negatif olduğunu rapor etmiştir. Araştırmacılar bu değişimi, yaşlanmanın tıbbın bir sorunu haline gelmesi ve 65 yaş ve üzeri nüfusun artışı ile ilişkili bulmuştur. Tutarlı olarak, Löckenhoff ve ark. (2009), 26 ülkeden (ör. İtalya, Sırbistan, Amerika, Hindistan) üniversite öğrencisi katılımcılar arasında yürüttükleri çalışmada, yaşlılara ve yaşlanmaya karşı olumsuz tutumların genel olarak kültürlerarası benzerlik gösterdiğini rapor etmiştir. Ulusal düzeyde 20 ülkenin karşılaştırıldığı ve (online gazete ve dergilerde yer alan) 8 milyar kelimededen oluşan veri tabanının kullanıldığı bir çalışmaya göre ise, 20 ülke arasında, en fazla Birleşik Krallık olmak üzere, 17 ülke negatif, 3 ülke pozitif (Gana, Tanzanya, Sri Lanka) kalıpyargılara sahiptir (Ng ve Lim-Soh, 2021).

YBYT’nin incelenmesi ve bu alanda bilgi üretilmesi yaşlı bireylerin sağlıkları (Chrisler, Barney ve Palatino, 2016) ve yaşlı bireyler üzerine geliştirilen kamu politikalarını ve programlarını etkilemesi bakımından önemlidir (Tufan, 2003, 2014). Ancak, yaşlılar Türkiye’de daha çok sağlık durumlarıyla ilişkili olarak değerlendirilmekte ve yaşlıların durumu sağlık sisteminin sorunu olarak görülmektedir (Tufan, 2014). Buna bağlı olarak, bir tıp alanı olan geriatriyenin çözüm üretemeyeceği sorunlarla ilgilenmesi beklenmektedir. Yaşlılığa

ve yaşlılara çok yönlü yaklaşan gerontoloji alanında ise farklı disiplinlerden bilgi üretecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Tufan, 2014).

Bu derleme çalışmasının amacı YBYT’yi sosyal psikoloji perspektifinden ele alan yaklaşım ve çalışmaları değerlendirmektir. Çalışmada, öncelikli olarak, YBYT’yi inceleyen ve bu tutumları ele alış biçimleri bakımından farklılıklar gösteren Türkiye’de ve yurtdışında yürütülen bazı çalışmalara yer verilmektedir. Daha sonra, bu farklı ele alınış biçimlerini kuramsal bir çerçevede bütünleştiren iki güncel yaklaşım (çelişik duygulu yaşlılık ve kuşaklar arası gerilimli buyurgan yaşlılık) sunulmaktadır. Arkasından, yaşlı bireylere yönelik tutumları açıklamak üzere, gruplar arası ilişkiler temelli kuramlar olarak, sosyal kimlik kuramı, optimal ayrışma kuramı, öznel belirsizliği azaltma kuramı, motivasyon temelinde yapılandırılmış kimlik modeli, dehşet yönetimi kuramı ve kalıpyargı içeriği modeline başvurulmaktadır. Son olarak, tartışma ve sonuçlar bölümü sunulmaktadır.

Yaşlı Bireylere Yönelik Tutumlar

Yaşlı nüfus oranındaki değişime bağlı olarak toplumların yaşlı nüfusa nasıl yaklaşacağını belirlenmesi önem kazanmıştır (Olshansky ve ark., 2011; Tufan, 2003). Tufan’a (2014) göre, genç ve yaşlı gruplar bireyüstü düzeyde sürekli karşılaştırılır ve yaşlılık hakkında toplumsal kalıpyargılar ve önyargılar oluşur. Yaşlılar bazen negatif (ör. muhafazakâr, ulusal ekonomiye yük, öğrenme kabiliyeti olmayan) bazen pozitif (ör. tecrübeli, bilge) özelliklerle algılanır. Sosyal psikolojide de yaşlılara yönelik tutumların negatif ve pozitif yönleri sıklıkla vurgulanmıştır. Negatif tutumların ve kalıpyargıların işareti olarak yaşlılara, sıkıcı, külfetli, hasta, unutkan, bağımlı gibi özellikler atfedilmesi gösterilmiştir (Cuddy, Norton ve Fiske, 2005; Kite, Stockdale, Whitley ve Johnson, 2005). Negatif davranışların ve ayrımcılığın işareti olarak ise, yaşlılara yönelik saygısız, kaçınan, dayatmacı davranışlar; yaşlılarla mesnetsiz, basitleştirilmiş, yavaşlatılmış iletişim kurma biçimleri ve yaşlıların fiziksel ve ekonomik ihmal ve istismara uğratılması gösterilmiştir (Kite ve ark. 2005; Macdonald ve Levy, 2016; Palmore, 2004).

Yaşlı bireylere yönelik pozitif kalıpyargıların ve ayrımcılığın varlığına dikkat çekmek için Palmore (1999, s.4) yaş temelli önyargıyı “bir yaş grubunun aleyhinde veya lehinde herhangi bir önyargı veya ayrımcılık” biçiminde tanımlamıştır. Sosyal psikolojide, yaşlılara yönelik pozitif tutumların ve kalıpyargıların işareti olarak yaşlıların, yardımsever, sıcak, arkadaşça, neşeli, sakin, merhametli gibi özelliklerle algılanması gösterilmiştir. Yaşlılar çalışan bireyler olarak dikkatli ve güvenilir bulunmakta, servet ve makam sahibi kişiler olarak algılanabilmekte ve yaşlıların düşük suç işleme eğilimlerinin olduğuna inanılmaktadır (Cuddy ve ark.

2005; Palmore, 1979; Patterson, Forbes ve Peace, 2009). Pozitif davranışların ve ayrımcılığın işareti olarak da yaşlıların, yaşlılık aylığı, özel sağlık bakımı, indirim gibi özel muamelelere tabi tutulması gösterilmiştir (Palmore, 1979, 1999). Negatif ve pozitif tutumlar arasında ayrım yapılmakla birlikte, sosyal psikolojide negatif tutumların yaşlıların yaşam kalitesi üzerindeki zorlaştırıcı ve zarar verici etkilerine vurgu yapılmıştır ve yaşlılara yönelik tutumların genellikle bu yönü ele alınmıştır (Ackerman ve Chopik, 2021; Butler, 1969, 2009; Nelson, 2004; Ng, 1998). Bir meta-analiz çalışmasında, negatif kalıpyargıların yaşlı bireylerin davranışları üzerindeki olumsuz etkisinin, pozitif kalıpyargıların olumlu etkisinden yaklaşık üç kat fazla olduğu ileri sürülmüştür (Meisner, 2012). Diğer bir deyişle, pozitif kalıpyargıların, negatif kalıpyargıların olumsuz etkisini yok etme gücü görece azdır. Araştırmacılar, bu bulguları, yaşlı bireylere yönelik negatif kalıpyargıların, yaygınlığı, kalıcılığı ve böylece kronik olarak ulaşılabilirliği ile açıklamıştır.

Türkiye’de yürütülen çalışmalarda da YBYT, genel olarak, negatif yaşçılık bakımından kavramsallaştırılmıştır. Örneğin, Kutlu, Küçük ve Fındık (2012) yaşçılığı kalıpyargılar, kaçınma ve ayrımcılık bakımından ölçmüştür. Vefikuluçay ve Terzioğlu (2011) ise Üniversite öğrencileri arasında yürüttükleri çalışmada Türkçe yaşçılık ölçeğinin, pozitif yaşçılık (“yaşlılara birlikte yaşadıkları aile üyeleri tarafından önem gösterilmelidir”), negatif yaşçılık (“İşe eleman alımında yaşlılar yerine gençler tercih edilmelidir”) ve yaşlıların yaşamını sınırlandırma (“yaşlılar çantaları ve paketleri yardım almaksızın taşıyamazlar”) boyutlarını belirlemiştir. Bu ölçeği kullanan Şimşek, Bahadır ve Bilgin (2019) Türkiyeli katılımcıların yaşlıları görece zayıf ve çaresiz ve az sabırlı, az hoşgörülü ve az merhametli algıladıklarını, ancak, aynı zamanda, yaşlılara, gençlere kıyasla, daha fazla saygı duyduklarını belirtmiştir. Yaşlı bakımı ön lisans öğrencileri arasında yürütülen bir çalışmada, en yüksek puan yaşlıların yaşamını sınırlandırma boyutundan alınmış, bunu sırasıyla pozitif yaşçılık ve negatif yaşçılık izlemiştir (Dalcalı ve Özyürek, 2019). Araştırmacılar, öğrencilerin, yaşlıları sosyal ortamlardan soyutlama ve yaşlıları daha çok ev ortamı içinde düşünme eğilimine dikkat çekmiştir. Çalışmada, sosyal, estetik, ahlaki, teorik, iktisadi, dini ve siyasi değerler arasında, sosyal değerler (yardımsızlık, şefkat vb.) yaşlı bireylere yönelik görece olumlu tutumlarla ilişkili bulunmuştur. Sosyal hizmet ve hemşirelik öğrencileri arasında yürütülen bir çalışmada ise, “yaşlılar farklıdır”, “yaşlılar değişmez”, “yaşlılar yeni şeylere ayak uyduramaz” ve “yaşlılar başkalarının işlerine karışır” gibi maddeler bakımından katılımcılar görece olumsuz tutumlar sergilemiştir (Danış ve Kara, 2017).

Yurtdışında yürütülen çalışmalarda da yaşlı bireylere yönelik tutumlar (YBYT) ve davranışlar farklı bi-

çimlerde tanımlanmış ve genel olarak olumsuz tutumlar rapor edilmiştir. Örneğin, Almanya, Çin ve Amerika’da yürütülen bir çalışmada, yetkin, çalışkan, zeki, mutlu, akıllı ve bencil özellikleri bakımından yaş gruplarının (ör. ergen, genç) 18-93 yaş arası katılımcılar arasında nasıl algılandığı incelenmiştir (Weiss ve Zhang, 2020). Çalışmada, tüm ülke katılımcıları yaşlı grubu, diğer yaş gruplarından olumsuz değerlendirmiştir. Diğer taraftan, Çinli ve Amerikalı üniversite öğrencilerini karşılaştıran bir çalışmada Çin’den gelenler, kötü tabir, kaçınma ve ayrımcılık bakımından yaşlı bireylere yönelik daha olumsuz tutum sergilemiştir. Çalışmada, Çinli katılımcılar aile üyesi yaşlı bireylerle, Amerikalı katılımcılar aile üyesi olmayan yaşlı bireylerle daha fazla temas rapor etmiştir (Luo, Zhou, Jin, Newman ve Liang, 2013). Diğer bir çalışmada, Tayvanlı üniversite öğrencileri yaşadıkları toplumun yaşlılara bakışını küçümseme, kıskançlık ve aktif zarar verme (kavga etme, saldırma vb.) bakımından negatif, yetkinlik ve takdir etme bakımından pozitif; Birleşik Krallık öğrencileri ise, pasif zarar verme (ör. küçük düşürme) bakımından negatif; kolaylaştırma (ör. iş birliği yapma) bakımından pozitif algılamıştır (Vauclair, Hanke, Huang ve Abrams, 2017).

Görüldüğü gibi, Türkiye’de ve yurtdışında yürütülen çalışmalarda, genel olarak, yaşlı bireylere yönelik negatif kalıpyargılar ve ayrımcılık sergilenmiştir. Bu çalışmalara göre, aileye, ataya saygı normunun (*filiyal piety*) görece fazla vurgulandığı Türkiye, Çin, Tayvan gibi ülkelerde de yaşlı bireylere yönelik görece olumsuz tutumlar söz konusudur (Ackerman ve Chopik, 2021; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). Bununla birlikte, ilgili tutum ve davranışların ele alınış biçimleri çalışmalar arasında önemli farklılıklar göstermiştir. Bu duruma yönelik bir çözüm olarak, yakın geçmişte sosyal psikolojide YBYT’yi belirli bir kuramsal çerçevede ele alıp, betimleyen yaklaşımlar önerilmiştir. Bu yaklaşımlardan, çelişik duygulu yaşçılık (ÇDY), yaşçılığın, kolay fark edilmeyen veya toplumlarda kabul edilebilir bulunan ancak yaşlılar üzerindeki olumsuz etkisi oldukça fazla olan yönüne vurgu yaparken; kuşaklararası gerilimli buyurgan yaşçılık (KGBY), yaşçılığın, sosyal-ekonomik rekabete dayalı günümüz toplumlarında ortaya çıkmakta olan ve özellikle gençler tarafından benimsenen biçimlerine vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşımlar, yaşçılığı toplumda sosyal-kültürel ve ekonomik süreçlerle ilişkili olarak ele almaları ve sosyal psikolojide önerilen en güncel ve kapsayıcı yaklaşımlar olmaları itibarıyla önemlidir. Aşağıda bu yaklaşımlar ele alınacaktır.

Çelişik Duygulu Yaşçılık: Korumacı ve Düşmanca Yaşçılık

YBYT geçmişte her ne kadar pozitif ve negatif ayrımcılığın tabii tutulsa da (ör. Palmore, 1999), karışık içerikli

ve çok yönlü doğasından dolayı bu tutumları açık ve net bir biçimde tanımlamak ve fark etmek zordur (Iversen, Larsen ve Solem, 2009; Tornstam, 2006). Yaşlı bireylere yönelik önyargı ve ayrımcılığın çoğunlukla örtük biçimde ortaya çıktığı; diğer bir deyişle, hemen göze çarpmadığı, güç algılandığı ve çoğunlukla iyi niyetli görülen davranışlarla ifade edildiği ileri sürülmüştür (Vervaecke ve Meisner, 2021). Tufan'a (2003) göre, "Toplum yaşlılığı daima tezatlıklara dayanan duygular içerisinde algılanmış ve algılamaya devam etmektedir" (sy.78). Aslında, farklı gruplara yönelik ayrımcılık türleri arasında, yaşlı bireylere yönelik ayrımcılığın toplum tarafından kabul edilme düzeyinin yüksek olduğu ve zarar verme niyeti taşıyıp taşımadığının anlaşılmasının güç olduğu iddia edilmiştir (Nelson, 2004).

Dolaylı yoldan ifade edilen (ve açıkça fark edilmeyen) ve sık karşılaşılan yaşlı ayrımcılığına bir örnek olarak uzaklaşma gösterilmiştir (Calasanti, 2005). Fiziksel uzaklaşma, yaşlıların bulunduğu ortamlardan sakınma ve yaşlıları emekli evlerine yerleştirme vb. biçiminde görülürken; psikolojik uzaklaşma, kişilerin, kendi tutum, inanç ve özelliklerini, yaşlıların tutum, inanç ve özelliklerinden farklı gösterme çabası vb. biçiminde görülmektedir (Greenberg, Schimmel ve Mertens, 2002). Açık bir şekilde ifade edildiğinde olumlu niyet taşıdığı sanılan, yaşlanma önleyici veya yaşlılık karşıtı (*antiageist*) söylem de kolay fark edilmeyen ayrımcılığa örnek gösterilmiştir. Bu söylem, sağlıklı ve zinde yaşlı olma fikrini dayatarak, görece sağlıklı, zayıf ve kırılğan yaşlıları olağan dışı, anormal kişiler gibi göstermektedir (Coupland ve Coupland, 1993; Liang ve Luo 2012). Benzer biçimde, yaşlılara sağlanan devlet desteği olumlu ve olumsuz sonuçları bir arada içermektedir. Bu destek yoluyla, bir taraftan, yaşlılar ihtiyaçları olan ekonomik kaynağa ulaşırken, diğer taraftan yaşlılara yönelik zayıf, bağımlı, fakir gibi kalıpyargıların kabulünün önü açılmaktadır (Binstock, 2010).

Cary, Chasteen ve Remedios (2017) yaşlılara yönelik çoğunlukla karışık ve açık olmayan tutumları ifade etmek için ÇDY yaklaşımını önermiştir. ÇDY yaklaşımı ve de çelişik duygulu cinsiyetçilik yaklaşımı (Glick ve Fiske, 2001), (ileride detaylı olarak ele alınan) kalıpyargı içeriği modeline (Cuddy, Fiske ve Glick, 2008) dayanılarak geliştirilmiştir. Bu yaklaşım yaşlılığın hem negatif (düşmanca) yanına, hem de görünürde korumacı ve pozitif, ancak, aynı zamanda, dayatmacı, hükmedici yanına vurgu yapar ve bu iki yanın birbiriyle ilişkili olduğunu ileri sürer. Korumacı yaşlılık "pasif zarar" (ör. ihmal etme) ve "istenmeyen yardım" (ör. yardım etmede ısrarcı olma) biçiminde gösterilir ve himaye edicidir. Bu tarz yaklaşımlar, yaşlıların kendilerini yetersiz algılamalarına ve özerklik ve benlik kontrolü hislerinin azalmasına yol açmaktadır (Cary ve ark., 2017; Hehman ve Blunt

Bugental, 2015). Düşmanca yaşlılık ise "aktif zarar" (ör. sözlü taciz) ve "pasif zarar" (ör. ihmal) biçiminde gösterilir ve fark edilmesi görece kolaydır (Cary ve ark. 2017). Daha önce belirtildiği gibi, erken dönem sosyal psikoloji çalışmaları yaşlılara yönelik tutumları genellikle düşmanca yaşlılık çerçevesinde ele almıştır. Örneğin, Fraboni, Saltstone ve Hughes (1990) düşmanca yaşlılığı, ayrımcılık ("Yaşlılar kendi yaşlarına uygun arkadaş bulmalıdır"), kötü tabir ("Birçok yaşlı sadece geçmişte yaşar") ve kaçınma ("En iyisi yaşlıların kimseyi rahatsız etmeyecekleri bir yerde yaşamalarıdır") boyutlarıyla kavramsallaştırmış ve ölçmüştür.

Yakın tarihli bir çalışmada Apriceno, Lytle, Monahan, Macdonald ve Levy (2021) korumacı ve düşmanca yaşlılığın COVID-19 döneminde yaşlı bireylere sağlık ve iş alanında (ör. işine devam etme, aşı olma) öncelik verilmesini nasıl yordadığını incelemiştir. Çalışmada, korumacı yaşlılık puanları arttıkça yaşlı bireylere öncelik verme artmıştır, düşmanca yaşlılık puanları arttıkça ise öncelik verme azalmıştır. Bununla birlikte, araştırmacılar korumacı yaşlılığın öğrenilmiş çaresizlik oluşturmadaki ve yaşlı kalıpyargılarının (ör. zayıf, yetersiz) yaşlı bireyler tarafından içselleştirilmesindeki rolüne dikkat çekmiştir. Öztürk ve ark. (2020) ise COVID-19 döneminde Türkiye'de farklı yaş ve meslek grubundan katılımcılar arasında gerçekleştirdikleri çalışmada hem ÇDY'yi hem de düşmanca ve korumacı yaşlılığı, örtük yaşlılık (yaş grubunu farkında olmadan olumlu ve olumsuz sıfatlarla eşleştirme) ile ilişkili bulmuştur. Araştırmacılar bu durumu çelişik duygulu yaşlılığın gizil doğası ile açıklamıştır. Öte yandan, düşmanca yaşlılık yakın geçmişte farklı bir yaklaşımla betimlenmiş olup, bu yaklaşım izleyen bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Kuşaklararası Gerilimli Buyurgan Yaşlılık: Birbirinin Yerine Geçme, Kimlik ve Tüketim

KGBY yaklaşımı, yaşlı nüfus oranının artması ve sınırlı toplumsal kaynakların yaşa bağlı olarak yeniden dağılımının gündeme gelmesiyle birlikte yaşlılara yönelik tutumları tanımlamak üzere, North ve Fiske (2012, 2013a, 2013b) tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşıma göre, farklı yaş gruplarının toplumda bir arada var olması ve her bireyin her yaş grubuna bir gün dâhil olması ile yaş gruplarının karşılıklı bağımlılığı gerçeği, yaşlılara yönelik tutumların biçimlenmesinde önemli rol oynar (North ve Fiske, 2013a). Araştırmacılara göre, yaşlıların görünürlükleri ve olağanlıkları her geçen gün artmaktadır ve sınırlı toplumsal kaynaklara erişimde kuşaklar arası rekabet ortaya çıkmaktadır (North ve Fiske, 2012, 2016; ayrıca bkz. Gerçekçi Grup Çatışması Kuramı, Sherif, Harvey, White, Hood ve Sherif, 1961). Geleneksel olarak, yetişkinler görece fazla sosyal ve ekonomik kaynağa sahipken, gençler ve yaşlılar görece az kay-

nağa sahiptir ve gençler daha fazla kaynağa erişmek için yaşlıların yerine geçmeyi beklerler. Yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte ise bu dinamikler değişmeye başlamıştır. Böylece, bu durumdan olumsuz etkilenmeleri beklenen gençlerin, yaşlılara nasıl yaklaşacağı önemli bir soru haline gelmiştir (North ve Fiske, 2012).

North ve Fiske (2013a, 2013b), sosyal psikolojide genellikle ele alınan betimsel tutumlarla, kendilerinin ileri sürdüğü yaşlılara yönelik buyurgan tutumlar arasında ayırım yapmıştır. Betimsel tutumlar, sıklıkla ele alındığı gibi, yaşlıların özellikleri hakkındaki tanımlamaları (ör. unutkan, zayıf, bağımlı) içermektedir. Betimsel kalpyargılar, toplumda grup üyelerinin tipik olarak nasıl algılandığını ifade eder ve yaygın olarak farklı grup üyeleri tarafından paylaşılır (Burgess ve Borgida, 1999). Betimsel kalpyargıların, avantajlı grup tarafından, dezavantajlı gruba yönelik olarak sergilenen buyurgan kalpyargılara göre (Delacollette, Dardenne ve Dumont, 2010), hedefteki grup üyesi üzerindeki olumsuz etkisinin görece az kalıcı olduğu ileri sürülmüştür (Gill, 2004).

Yaşlı bireylere yönelik buyurgan tutumlar, betimsel tutumların ötesinde, artan yaşlı nüfusuyla birlikte daha çok görülmesi beklenen, kuşaklararası gerilimi yansıtmaktadır. Buyurgan tutumlar yaşlıların sosyal ve ekonomik kaynakları kullanırken yerine getirmesi gerekenlere vurgu yapar ve yaşlıların bu kısıtlı kaynakları kullanımını sınırlandırmaya çalışır. Böylece, artan yaşlı nüfusuyla birlikte, yaşçılık özellikle yaşlıları (dezavantajlı grup) hedef alır ve çoğunlukla gençler (avantajlı grup) tarafından onaylanır. Özellikle, geleneklere uymayan yaşlılara yönelik negatif, düşmanca önyargı (kızgınlık duyma) görülür (North ve Fiske 2013b). Buyurgan tutumlar ile yaşlılara belirli davranışlar dikte edilerek, gençlerin toplumsal kaynaklardan faydalanmasının önü açılmaya çalışılır. Böylece, yaşlılara yönelik betimsel tutumlar söz konusu olduğunda gözlenen (yaşlılar da dahil) yaş grupları arasındaki görece benzerliğin, buyurgan tutumlar söz konusu olduğunda gözlenmesi beklenmez (North ve Fiske, 2013a).

KGBY yaklaşımına göre, buyurgan tutumlar genel olarak üç yoldan ifade edilir: birbirinin yerine geçme, tüketim ve kimlik. Birbirinin yerine geçme, toplumda arzu edilen, iş, gelir, politik güç ve sosyal etki gibi, ekonomik ve sosyal kaynakların kuşaklar arası aktarımına vurgu yapar (North ve Fiske, 2013b). Birbirinin yerine geçmeye ilgili buyurgan tutumlar, kısıtlı (*envied*) toplumsal kaynaklara ilişkin beklentilere dayanır. Gençlerin, özellikle çalışma hayatına girme ve siyasette söz sahibi olma gibi imkânlarla kavuşmaları, yaşlıların yerlerini bırakmalarına bağlanır (North ve Fiske, 2013a). Örneğin, emekliliğini erteleyen ve/veya politik hâkim güç olarak gençlerin gelecek üzerine söz sahibi olmalarını engelleyen yaşlılar bu tarz tutumları artırır (North ve Fiske, 2013b).

Tüketimle ilgili buyurgan tutumlar, toplumda paylaşılan kaynakların yaşlılar tarafından pasif bir biçimde kullanılmasına vurgu yapar. Yaşlılar, herkesin adil bir biçimde bölüşmesi gereken toplumsal kaynaklardan fazla pay almaktadır ve haksız fayda sağlamaktadır (North ve Fiske, 2013a). Özellikle, sosyal güvenlik ve sağlık gibi alanlarda, kaynakların yaşlılara orantısız dağılımı, gençleri hak ettiklerini almada dezavantajlı konuma düşürmektedir. Yaşlıların genel olarak toplumda yük olarak algılanmaları ve artan nüfusları dikkate alındığında, pasif tüketiciler olarak görülmeleri ve yaşamı zorlaştırıcı bulunmaları olasılığı artmaktadır (North ve Fiske, 2013b). Kimlikle ilgili buyurgan tutumlar ise daha sembolik kaynaklara yöneliktir. Bu tutumlar, toplumda gençlere ait görülen etkinlik, faaliyet ve alanlara yaşlıların katılımını sınırlandırılmaya çalışır. Gençlerin alanına yönelik ihlal, fiziksel olarak, doğrudan onların grubuna dahil olma biçiminde olabileceği gibi (ör. gençlerin gittiği bara gitmek), gençler gibi görünmeye ve davranmaya çalışarak, dolaylı yoldan da olabilir (North ve Fiske, 2013a). Türkiye’de üniversite öğrencisi gençler arasında yürütülen bir çalışmada, KGBY boyutları arasında sadece Kimlik, yaşlı bireylerle kurulan temas sıklığı ile (negatif yönde) ilişkili bulunmuştur. Çalışmada, katılımcıların KGBY düzeyi, iç-grup yanlılığı (genç grubu, yaşlı gruba göre olumlu değerlendirme) ile ilişki göstermiştir (Taşdemir, 2022).

KGBY çerçevesinde, araştırmacılar iki olasılıktan bahsetmiştir. Bir görüşe göre, yaşlıların toplumda görünürlüğüünün artması ile farklı yaş grupları arasındaki temas ve etkileşimin artması ve böylece yaşlılara yönelik olumsuz kalpyargıların azalması beklenmiştir (North ve Fiske, 2012). Diğer bir görüşe göre ise, yaşlıların toplumsal kaynaklarını bırakmamaları (ör. emekliliği ertelemeleri, devlet yardımı almaları) sonucu, özellikle gençler arasında negatif ve düşmanca tutumların artması beklenmiştir (North ve Fiske, 2012; Tufan, 2003). North ve Fiske (2013a, 2013b) KGBY yaklaşımını ikinci görüşten hareketle geliştirmiştir. Bu görüşü test eden bir çalışmada, Boudjemadi ve ark. (2022) Fransızca konuşan 4 ülkede KGBY’nin, ülkelerin sosyal-yapısal ve ekonomik değişkenleriyle olan ilişkisini incelemiştir. Çalışmada, ülkelerin, yıllık ortalama yaşlı oranı artış hızı ve ekonomik olarak bağımlı yaşlı oranı arttıkça, sırasıyla, Kanada, Fransa, Belçika ve İsviçre, 17-47 yaş arası üniversite öğrencisi katılımcılar daha fazla yaşçılık sergilemiştir. Benzer biçimde, Löckenhoff ve ark. (2009) 26 farklı ülkede (ör. Rusya, Peru, Estonya) yürütülen çalışmalarında, yaşlı nüfus oranı daha yüksek olan ülkelere gelen üniversite öğrencisi katılımcıların, yaşlanmaya yönelik toplumsal bakışı daha az olumlu tanımladığını göstermiştir. North ve Fiske (2015) ise kültürler arası çalışmaları meta analiz yoluyla inceledikleri çalışmalarında ülkelerin endüstrileşme hızındaki (güncel) ar-

tışları kontrol ettikten sonra, nüfusun yaşlanma oranının yaşlılıkla ilişkili olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, Ng ve Lim-Soh (2021) tarafından ulusal düzeyde 20 ülkenin karşılaştırıldığı çalışmaya göre yaşlı oranı yaşlılık ile ilişkili değildir. Yakın tarihli bir çalışmada, 68 farklı ülkeden, 15-89 yaş arası katılımcıların YBYT'leri incelenmiştir ve gayri safi yurt içi hasılası yüksek olan ülkelerden gelenler daha düşük seviyede olumsuz açık tutum ("genç bireyleri yaşlı bireylere tercih ederim") sergilemiştir (Ackerman ve Chopik, 2021). Görüldüğü gibi, çalışmalar, genel olarak, olumsuz görüşe destek sağlamıştır. Buna göre, KGBY yaklaşımı ile tutarlı olarak, toplumların yaşlanma hızı, yaşlı oranı, gelir düzeyi gibi sosyal-demografik ve ekonomik değişkenler bireylerin yaşlılık düzeyi ile ilişkilidir.

Böylece, kuşaklar arası gerilimli buyurgan tutumlar, yaşlıların nasıl davranmaları gerektiğini söyleyerek, onları sınırlandırmaya ve kontrol altında tutmaya yöneliktir. Buraya kadar, yaşlılara yönelik tutumların sosyal psikolojideki ele alınış biçimlerine ve bu tutumları daha kuramsal çerçevede tanımlayan iki güncel yaklaşıma değinilmiştir. Aşağıda YBYT'yi açıklamaya yönelik gruplar arası ilişkiler temelli kuramlar ele alınmaktadır.

Yaşlı Bireylere Yönelik Tutumlar: Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde, öncelikli olarak, sosyal kimlik yaklaşımı içerisinde kabul edilen, sosyal kimlik kuramı, optimal ayrışma kuramı ve öznel belirsizliği azaltma kuramı sunulmaktadır. Daha sonra, motivasyon temelinde yapılandırılmış kimlik modeli, dehşet yönetimi kuramı ve kalıpyargı içeriği modeli ele alınmaktadır. Bu bölümde ele alınan kuram ve modellerin özelliği, gruplar arası ilişkileri açıklamak üzere başvurulan sosyal psikolojik yaklaşımlar olmalarıdır. Alan yazında, YBYT, genel olarak, gençler arasında incelenmiş ve gençlerin tutumlarının görece olumsuz olduğu rapor edilmiştir (ör. Löckenhoff ve ark. 2009). Toplumda "yaşlı" ve "genç" kategorilerinin algılanma biçimleri arasında da önemli farklar bulunmaktadır (Nosek, Banaji ve Greenwald, 2002). Geçmiş araştırmacılar da YBYT'yi açıklamak üzere yaşlı ve genç grupları arası ilişkilere sıklıkla odaklanmıştır (ör., Ayalon ve Tesch-Römer, 2018). Bu kapsamda, çalışmada sosyal kimlik ve gruplar arası ilişkiler temelli kuram ve modellere yer verilecektir.

Sosyal Kimlik Yaklaşımları

Sosyal Kimlik Kuramı. Sosyal kimlik kuramına göre (Tajfel ve Turner, 1979), grupların birer üyeleri olarak bireyler, diğer grup üyeleriyle ne tarz bir ilişki içerisinde olduklarının algısına da sahiptir ve buna göre gruplar arası davranış ortaya çıkar. Bu kurama göre, bireylerin belirli bir gruba özdeşim kurmaları ve ken-

dilerini belirli bir gruba ait hissetmeleri, kendi gruplarını (iç-grup), diğer ilgili gruplarla (dış-grup) karşılaştırmalarıyla (sosyal karşılaştırma) mümkün olmaktadır. Sosyal kimlik kuramı, iç-gruplarıyla, dış-grup arasında sosyal karşılaştırma yaparak, bireylerin pozitif sosyal kimliğe sahip olmaya (ve özsaygılarını artırmaya) çalıştığını iddia eder. Buna göre, bireyler çoğunlukla iç-grup kayırmacılığı, yanlılığı göstererek, ait oldukları grubu, diğer ilgili dış-gruptan pozitif yönde ayırt etmeye çalışır (Tajfel ve Turner, 1979).

Yaş temelli gruplar arası ilişkileri anlamak için sosyal kimlik kuramına başvurulmuştur (Ayalon ve Tesch-Römer, 2018; Chonody ve Teater, 2016). Araştırmacılar gençlerin yaşlılara yönelik görece olumsuz tutumlar geliştirerek, olumlu ve ayırt edici sosyal kimliğe sahip olmaya çalıştıklarını iddia etmiştir (Packer ve Chasteen, 2006). Aynı zamanda, yaşlılara atfedilen kalıpyargılar, gençlerin olumlu ve ayırt edici sosyal kimlik ihtiyacıyla açıklanmıştır (Ayalon ve Tesch-Römer, 2018). Schoemann ve Branscombe (2010) ise gençlerin, oldukları yaşı belli etmemeye ve genç görünmeye çalışan ve grup sınırlarını ihlal eden yaşlıları, daha olumsuz değerlendirdiğini göstermiştir. Schoemann ve Branscombe' a göre, genç görünmeye çalışan yaşlılar, gençlerin ayırt edici ve pozitif sosyal kimliklerine yönelik tehdit oluşturur. Böylece, gençler kuşaklar arası sınırları belirginleştirmeye çalışarak, olumlu sosyal kimlik algılarını korumaya ve gelecekteki görece olumsuz yaşlı kimliğinden uzak kalmaya çalışır.

Chonody ve Teater'a (2016) göre özellikle tüketim kültürü ortamında gençlik ve genç grup üyeliği teşvik edilir, üstün tutulur ve görece düşük statülü, az değerli (negatif) yaşlı grup üyeliği ile baş edebilmek için bireyler çeşitli stratejiler geliştirir. Bu stratejilerden bireysel hareketlilik stratejisine göre, bireyler dış (yaşlı) grup üyesi olduklarını reddeder ve iç (genç) grupta kalmak için estetik cerrahi vb. yoluyla görünümünü değiştirmeye çalışır. Bu stratejiye, aynı zamanda, (kronolojik olarak) yaşlı bireylerin kendi gruplarına yönelik sergilediği (aslında toplumsallaşma sürecinde içselleştirdiği) olumsuz tutumları açıklamak için de başvurulmuştur (Bodner, 2009). Sosyal yaratıcılık stratejisine göre, bireyler dış (yaşlı) grup üyeliğini benimser ancak grup üyeliğini pozitif özelliklerle ilişkilendirir. Sosyal rekabet stratejisine göre ise, bireyler dış (yaşlı) grup üyeliğini benimser ve yaşlı grup hakları ve grubun toplumsal statüsünün yükselmesi için toplumda aktif roller üstlenir (Blanz, Mummendey, Mielke ve Klink, 1998).

Optimal Ayrışma Kuramı. Optimal ayrışma kuramına göre (Brewer, 1991, 1993), bireyler sadece ayırt edilme hissini değil, ait olma hissini de sağlayan gruplarla özdeşim kurarlar. Bu kurama göre, optimal (uygun) düzeyde ayrışma (farklılaşma) sağlayan gruplar kişilerin

ait olma ihtiyacını da karşılayabilir. Geçmiş çalışmalarda, ait olma (Castano, Yzerbyt, Paladino ve Sacchi, 2002) ve ayırt edilme hislerine (Jetten, Spears ve Postmes, 2004) yönelik tehdit algılayan katılımcılar, ilgili dış-grubu daha olumsuz değerlendirmiştir. Yaş gruplarına üye olarak da kişiler kendilerini diğer yaş grubundakilerden ayırt edebilir ve benzer yaştakilerle bir olma, bütün olma veya ait olma hissi yaşayabilir (ör. Marcus ve Fritzsche, 2014). Türkiye’de yürütülen bir çalışmada, katılımcıların genç grup üyeliğine yönelik ait olma hissi, yaşlı bireylere yönelik CDY tutumlarıyla ilişkili bulunmuştur (Taşdemir, 2020).

Öznel Belirsizliği Azaltma Kuramı. Öznel belirsizliği azaltma kuramına göre (Hogg, 2007), insanlar kendilerine anlam sahibi olma imkânı sağlayan gruplarla özdeşim kurarlar. Bu kurama göre, sosyal kimlikleri temelinde anlam sahibi olan insanlar, yaşadıkları dünyanın inanç, değer, kural ve davranışlarına ilişkin tanımlamalar ve açıklamalar geliştirebilir. Yapılan çalışmalarda anlam sağlayan sosyal kimliğin tehdit edilmesi, ilgili dış-grubun olumsuz değerlendirilmesiyle ilişkili bulunmuştur (Hogg, 2007). Yaş grupları temelinde de kişiler anlam sağlayan bir sosyal kimliğe sahip oldukları hissi yaşayabilir. Örneğin, yaş grupları arasında, gençliğe, fiziksel çekicilik, güzellik ve sağlıklı ilişkili anlamlılıkların daha fazla atfedildiği bilinmektedir (Bugental ve Hehman, 2007). Aynı zamanda, insanların, örtük bir biçimde, genç olmayı iyi özelliklerle, yaşlı olmayı ise kötü özelliklerle ilişkilendirdiği bulunmuştur (Nosek, Banaji ve Greenwald, 2002). Böylece, öznel belirsizliği azaltma kuramı çerçevesinde (Hogg, 2007), gençler yaş grup üyelikleri temelinde anlam sahibi olabilir ve daha tehditkâr algıladıkları yaşlı bireylere yönelik görece negatif tutumlar geliştirebilir. Nitekim, Türkiye’de yürütülen bir çalışmada, Taşdemir (2020) üniversite öğrencisi gençler arasında yaş grup üyeliğine atfedilen anlam sahibi olma hissi arttıkça, yaşlı bireylere yönelik negatif kalıpyargıların arttığını göstermiştir.

Motivasyon Temelinde Yapılandırılmış Kimlik Modeli

Motivasyon temelinde yapılandırılmış kimlik modeline göre (Vignoles, 2011), grup üyelikleri insanlara, özsaygı, ayırt edilme, ait olma ve anlam bulmanın yanı sıra, süreklilik ve etkililik hissi yaşama imkânı sağlar. Bu modele göre, bireylerin grup üyeliklerine yükledikleri anlamlar ve grup üyeliklerini tanımlama biçimleri özsaygı, ayırt edilme gibi motivasyon kaynakları ile yakından ilişkilidir. Ayrıca, bireyler gruplarla özdeşim kurarak zamansal ve mekânsal süreklilik hissi yaşama eğilimindedir (Sani ve ark., 2007). Süreklilik hissine yönelik tehdit algılayan bireyler arasında, tehdit algısına yol açan gruba yönelik olumsuz tutumların arttığı gösterilmiştir (Smeeke ve Verkuyten, 2013). Weiss ve Lang (2012) ise yaş-

lılar için gelecek zamanın sınırlılığının, tehdit edici olabileceğini iddia etmiştir. Araştırmacılar, yaş grubuyla görece yüksek düzeyde özdeşim kuran yaşlılar arasında, gelecek zamanın sınırlılığının dair algının görece yüksek olduğunu, gençler arasında ise düşük olduğunu göstermiştir. Rappaport, Fossler, Bross ve Gilden’e (1993) göre ise, öznel olarak olduklarından daha genç grupla özdeşim kuran yaşlılar bir çeşit savunma stratejisi kullanmakta ve hayatın sonu yokmuş gibi davranmaktadır. Bu araştırmalar ışığında, gençlerin yaş grupları temelinde süreklilik hissi yaşamaları ve bu hissi korumak/artırmak için yaşlı bireylere yönelik görece negatif tutumlar sergilemeleri beklenebilir (Vignoles, 2011).

İnsanlar, aynı zamanda, etkili, güçlü ve yetkin olma deneyimi yaşatan gruplara yönelirler (Breakwell, 1996). Araştırmacılar, bu tarz hisleri tehdit edilen bireylerin, diğer grupları görece olumsuz değerlendirdiğini göstermiştir (Fritsche ve ark., 2013). Yaş temelli gruplar bağlamında, gençlerin yetkinlik boyutunda yer alan kalıpyargılarla (ör. becerikli, yetkin, güvenli) daha fazla tanımlandığı bilinmektedir (Cuddy ve ark. 2009). Buna göre, gençlerin yaş grupları temelinde güç, kontrol ve yetkinlik hissi yaşamaları ve bu hissi korumak/artırmak için yaşlı bireylere yönelik görece negatif tutumlar sergilemeleri beklenebilir (Vignoles, 2011). Özetle, yaş grup üyeliği gençlere özsaygı, ayırt edilme, ait olma, anlam bulma, süreklilik ve etkililik hissi yaşama imkânı sağlayabilir ve gençler bu hislerini koruma veya artırmak için yaşlı bireylere yönelik görece negatif tutumlar sergileyebilir (Schoemann ve Branscombe, 2011; Vignoles, 2011; Weiss ve Lang, 2012).

Dehşet Yönetimi Kuramı

Dehşet yönetimi kuramı (Greenberg, Pyszczynski ve Solomon, 1986; Greenberg, Solomon ve Arndt, 2008) insan davranışını ölüm korkusu temelinde açıklamaya çalışır. Bu kuram, insanların ölümlü olmaktan dolayı dehşet yaşadıklarını ve bu dehşeti azaltmak için kültürel dünya görüşlerine sarıldıklarını ileri sürer. Kurama göre, insanlarda uzun bir yaşam isteğine karşılık, ölümlü olduğunu bilme ve ölümden kaçılmayacağını anlama, bilinçdışı düzeyde dehşet duygusu yaratır ve bu duyguyu kültürel dünya görüşlerinin savunulmasıyla kontrol edilebilir (Greenberg ve ark. 1986). İnsanlar, kültürel dünya görüşlerine uygun davranışlar göstererek benlik saygısını artırır ve bu yolla ölüm korkusundan kaynaklanan kaygıyı azaltabilirler (Greenberg ve ark.1986; Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt ve Schimel, 2004). Parçası oldukları kültürel dünya görüşünün standartlarına uygun yaşayanlar kendilerini değerli algılar ve edebi ölümsüzlüklerine inanırlar (Solomon, Greenberg ve Pyszczynski, 1991). Kültürel dünya görüşleri insanların gerçeklik algılarını oluşturur ve varlıklarını anlamlı,

önemli ve kalıcı algılamalarına yol açar (Pyszczynski ve ark. 2004). Kişilerin kültürel dünya görüşlerini yeni kuşaklara aktaracağına dair inançları onlara ölümsüzlük hissi sağlar.

Dehşet yönetimi kuramına sıklıkla gruplar arası tutumları (önyargı, kalıpyargı, ayrımcılık) açıklamada başvurulmuştur (Doğulu ve Sakallı-Uğurlu, 2015; Lev, Wurm ve Ayalon, 2018). Kurama göre, insanlar kendi kültürel dünya görüşlerini benimsemeyen diğer gruplara yönelik negatif tavır takınırken, kendi kültürel dünya görüşüne sahip olan iç-gruplarını yüceltirler (Castano ve ark. 2002). Bir çalışmada, ölümlülüğü hatırlatılanlar (hatırlatılmayanlara göre) iç-gruba yönelik görece pozitif, dış-gruba yönelik ise görece negatif değerlendirmede bulunmuştur (Pyszczynski, Solomon ve Greenberg, 2003). Araştırmacılara göre, farklı kültürel dünya görüşü, ölümsüzlüğe yönelik tehdit oluşturabileceği için diğer gruplara yönelik negatif tutumları artırmaktadır (McGregor ve ark., 1998).

Dehşet yönetimi kuramı çerçevesinde yaşlı bireylerden algılanan 3 tehdit tanımlanmıştır: ölüm tehdidi, bedensel olma tehdidi ve değersizlik tehdidi. (Martens, Goldenberg ve Greenberg, 2005). Ölüm tehdidi açıklamasına göre, yaşlılar doğrudan ölümlülüğü hatırlar. Yaşlanmanın ölüme yol açtığına dair inanç, tehdit hissinin beraberinde getirir. Özellikle, ileri yaşlardaki yaşlılar (kazalardan, hastalıklardan vb. sakınma imkânı olsa bile) ölümün kaçınılmazlığına vurgu yapar (Martens ve ark. 2005). Deneysel bir çalışmada, ölüm hatırlatılan koşulda, hatırlatılmayan koşula göre, gençler, yaşlıları daha negatif değerlendirmiş ve kendilerinden (“sosyal bir insanım”, “şarkıcı olmak islerdim”, “şiir severim” gibi maddelere kendilerinin ve ortalama bir yaşlının olası katılım puanı bakımından) daha farklı bulmuştur; ergenlere yönelik olarak ise bu tarz bir farklılık bulunmamıştır (Martens, Greenberg, Schimel ve Landau, 2004). Çalışmada, aynı zamanda, kişiliklerini yaşlılara benzer olarak gören gençler arasında ölümlülük hatırlatılması negatif tutumları daha da artırmıştır. Araştırmacılar, yaş temelli gruplar arasında (gençler ve yaşlılar), diğer sosyal gruplar arasında olduğu gibi dünya görüşü farklılığının değil, grup üyeleri arasındaki olası benzerliklerin önyargı ve ayrımcılığı artırabileceğini belirtmiştir.

Bedensel olma tehdidi açıklamasına göre, yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan, fiziksel, bedensel ve bilişsel işlevlerdeki bozulma ve gerilemeler, yaşlılarla ölüm arasında kurulan ilişkiyi yansıtır. Diğer bir deyişle, biyolojik bir canlı oluşumuz ve bedensel geçiciliğimiz ölümün kaçınılmazlığını hatırlatır. Buna göre, ölümlülüğün yol açtığı dehşet ve kaygıyı engellemek için sarıldığımız kültürel değer ve inançlar, beden geçiciliğinin farkındalığı ile tehdit edilir ve yaşlı bireylere yönelik negatif tutumlar sergilenmesine yol açar.

Değersizlik tehdidi açıklamasına göre, yaşlılar, kişilerde, yaşlılıkta benlik saygısını korumanın zorluğunu hatırlatır (Martens ve ark. 2005). Dehşet yönetimi kuramı, benlik saygısının, ölümlülüğün yol açtığı dehşet ve kaygıyı engelleme rolüne vurgu yapar (Greenberg ve ark. 1986). Ancak, yaşlılar toplumda genellikle bedensel, bilişsel ve duygusal beceri ve işlevlerdeki kayıplarla ilgili kalıpyargılarla algılanır (Cuddy ve Fiske 2002). Bu beceri ve işlevler de gençlikte ve yetişkinlikte benlik saygısına temel oluşturur. Böylece, yaşlılar kişilere bu beceri ve işlevlerin geçiciliğini hatırlatır ve benlik saygısına yönelik tehdit oluşturur (Martens ve ark. 2005).

Bodner (2009) yaşlı bireylere yönelik olumsuz tutumları genç ve yaşlı bireyler arasında farklı süreçlerle açıklamıştır. Araştırmacıya göre, dehşet yönetimi kuramına gençlerin olumsuz tutumlarını açıklamak için başvurulabilir. Gençler, yaşlı olmayı ölümlü ilişkilendirdiği için yaşlı bireyleri tehdit edici algılar. Gençlere göre ölümlü daha fazla kabul eden yaşlı bireyler ise bu süreçten daha az etkilenir. Bodner’a (2009) göre, yaşlı bireylerin olumsuz tutumları ise sosyal kimlik kuramı ile açıklanabilir. Daha önce belirtildiği gibi, negatif sosyal kimlikle baş edebilmek için, yaşlı bireyler iç-grup olarak genç grubu, dış grup olarak ise yaşlı grubu tanımlayabilir.

Kalıpyargı İçeriği Modeli

Kalıpyargı içeriği modeline (KİM) göre (Fiske, Xu, Cuddy ve Glick, 1999; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002), toplumdaki çeşitli gruplara yönelik kalıpyargılar yetkinlik (*competence*) ve sevecenlik (*warmth*) boyutları bakımından ele alınabilir. Yetkinlik, bir grubun üyelerinin ne kadar yetkin, becerikli, kendinden emin ve etkili gördüğünü; sevecenlik ise ilgili grup üyelerinin ne kadar arkadaş canlısı, iyi niyetli, güvenilirdir ve sıcak gördüğünü ifade eder. Bu model çerçevesinde, araştırmacılar, kalıpyargı içeriklerini 4 kümeye ayırmıştır ve her bir kümeyle ilişkili gruba yönelik bir duygu tanımlamıştır (Fiske ve ark.1999, 2002). Araştırmacılar, Yüksek Yetkin/Yüksek Sevecen algılanan gruplara (iç-gruplar, çoğunluk grupları vb.) hayranlık (admiration) duyulacağını, Düşük Yetkin/Düşük Sevecen algılanan grupların (ilaç bağımlısı evsizler, kumarbaz işsizler vb.) hor görüleceğini (*contempt*), Düşük Yetkin/Yüksek Sevecen algılanan gruplara (yaşlılar, ev hanımları, engelliler vb.) merhamet (*pity*) duyulacağını ve Yüksek Yetkin/Düşük Sevecen algılanan gruplara (feministler, Amerikalı Yahudiler vb.) haset edileceğini (*envy*) iddia etmiştir.

KİM, statü farklılıklarının yetkinlik; yarışmacılık farklılıklarının ise sevecenlik algısını belirlediğini ileri sürmüştür (Fiske, Cuddy ve Glick, 2007; Fiske ve ark., 2002). Yüksek statülü gruplara üye olanlar yetkinlikte görece yüksek, sınırlı kaynaklar için yarışmacı olanlar sevecenlikte görece düşük algılanır (Fiske ve ark. 2002).

Bu modele göre, ilgili gruba yönelik yetkinlik ve sevecenlik puanları arasında anlamlı fark bulunursa, karışık içerikli kalıpyargılardan (*mixed stereotypes*) söz edilebilir (Cuddy ve ark., 2009). Alan yazında karışık içerikli kalıpyargıların, telafi edici (*compensatory*) ve var olan sistemi meşrulaştırıcı rolüne vurgu yapılmıştır (Fiske ve ark. 1999, 2002; ayrıca bkz. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, Jost, Banaji ve Nosek, 2004). Bu tarz kalıpyargılar, gruplar arasındaki eşit olmayan ilişkileri gerekçelendirme işlevi görmekte, sevecenliği görece düşük statüdeki gruplar için bir ödül olarak sunarak gruplar arası çatışmayı engellemektedir (Glick ve Fiske, 2001).

Yaşlılara yönelik ortaya çıkan karışık içerikli kalıpyargılar da yaşlıların ekonomik ve eğitimle ilgili kaynakların paylaşımında yarışmacı algılanmalarına ve toplumda düşük statülü görülmelerine bağlanmıştır (Cuddy, Norton ve Fiske, 2005). Buna bağlı olarak da yaşlılar, sırasıyla, sevecenlik bakımından görece yüksek ancak yetkinlik bakımından görece düşük algılanır. Diğer bir deyişle, yaşlılar sevecenlikte görece pozitif, yetkinlikte ise görece negatif değerlendirilir. Öte yandan, yaşlılara atfedilen sevecenlik ve yetersizlikle ilişkili özellikler, yaşlıları hem nazik ve sosyal hem de çaresiz ve etkisiz olarak yansıtmakta ve bu durumda onlara yönelen duygu merhamet olmaktadır. Böylece, yaşlılar aktif kolaylaştırma (ör. yardım etme) ve pasif zarar (ör. dışlama) davranışlarına (karışık içerikli davranışlar) bir arada maruz kalmakta ve küçümseyici ve himaye edici tutumlarla karşılaşmaktadır (Cuddy, Fiske ve Glick, 2007). Araştırmacılar, merhametin olumlu veya iyimser görünümünün altında yaşlılara zarar verici sonuçlarına dikkat çekmiştir (Fiske ve ark. 2002). Kendini gerçekleştiren kehanet yoluyla, yaşlılara yöneltilen merhamet duygusu, onların çaresiz ve zayıf varlıklar olarak görüldüğü mesajını vermekte ve bu mesajları içselleştiren yaşlılar, kendilerini bağımsız olamayan, başkalarına muhtaç bireyler olarak görmektedir. Cary ve ark. (2017) yaşlılara yönelik bu tarz korumacı ve görünürde pozitif ancak dayatmacı ve hükmedici tutumları korumacı yaşçılık olarak kavramsallaştırmış ve yukarıda bahsedilen ÇDY yaklaşımını önermiştir.

KİM ile tutarlı olarak, üniversite öğrencisi olan ve olmayan örneklemeler üzerinde yapılan çalışmalarda, katılımcılar yaşlıları sevecenlikte, yetkinlikten daha olumlu değerlendirmiş ve yaşlılara yönelik karışık kalıpyargıların görece kalıcılığını göstermiştir (Fiske ve ark., 1999, 2002). Bu çalışmalarda, yaşlılar, diğer pek çok gruba (ör. Araplar, Gey bireyler, göçmen işçiler) göre daha az yarışmacı ve düşük statülü tanımlanmıştır. Üniversite öğrencisi katılımcılar yaşlılara yönelik duygularını en çok merhamet hissetme biçiminde ifade etmiştir. Katılımcılar görece düşük düzeyde olmakla birlikte hayranlık duygusu da rapor etmiştir. Araştırmacılar, bu duyguyu,

yaşlıların iş birliği yapmak isteyen ve olumlu sonuçlar elde edilebilecek (*cooperaitve group*) bireyler olarak algılanmasına bağlamıştır. Çalışmada, yaşlılara yönelik olarak kıskanma ve hor görme duyguları ise rapor edilmemiştir (Fiske ve ark. 2002). Çalışmada, Fiske ve ark. (2002), aynı zamanda, yetkinlik düzeyini değiştirdikleri yaşlı bir kişinin, yetkinliğin en düşük olduğu koşulda, yüksek ve nötr olduğu koşullara göre, sevecenlikle ilgili özelliklere daha fazla sahip olarak algılandığını bulmuştur. Araştırmacılara göre, bu bulgular karışık içerikli kalıpyargıların telafi edici ve sistemi meşrulaştırıcı rolünü desteklemektedir.

Tartışma ve Sonuçlar

Bu derleme çalışmasında YBYT'yi sosyal psikoloji perspektifinden ele alan yaklaşımlar ve çalışmalar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, öncelikli olarak, YBYT'yi farklı biçimlerde ele alan ve tanımlayan bazı çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalar, genel olarak, YBYT'yi negatif yaşçılık bakımından ele alsa da çalışmalar arasında tutumların duygusal, bilişsel ve davranışsal yönüne yapılan vurgular bakımından önemli farklar gözlenmiştir. Örneğin, bazı çalışmaları yaşlı bireylere yönelik küçümseme, kıskançlık gibi hislere yer verirken (Vauclair ve ark. 2017); bazıları yardım etme/kolaylaştırma (Vauclair ve ark. 2017), kaçınma ve kötü tabir (Luo ve ark., 2013) veya temas (Luo ve ark., 2013) gibi davranışlara; diğer bazıları ise, "yaşlılar farklıdır", "yaşlılar değişemez" gibi inançlara (Danış ve Kara, 2017) veya zeki, çalışkan, mutlu gibi sıfatlara/kalıpyargılara (Weiss ve Zhang, 2020) yer vermiştir. YBYT'yi ele almada sergilenen bu karışıklığa bir çözüm yolu olarak ÇDY ve KGBY yaklaşımları önerilmiştir. ÇDY yaklaşımını yaşçılığın toplumlarda görece kabul edilebilir, görünürde korumacı ve pozitif ancak yaşlı bireylerin bireyselliği üzerinde olumsuz etkilere sahip yönünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Özellikle, aileye, ataya saygı normunun önemli olduğu, (görece zayıf ve çaresiz algılanan) yaşlı bireylere yönelik açık, fark edilmesi görece kolay olumsuz tutumları sergilemenin mümkün görülmediği ortamlarda, bireylerin ÇDY hakkında farkındalığının olması önemli görünmektedir.

KGBY yaklaşımı ise, sayıları her geçen gün artan yaşlı nüfusun toplumlarda nasıl karşılanacağına ve yaş grupları arasındaki ilişkilerin ne yönde değişeceğine dair öngörüler bakımından önemlidir. Bu yaklaşım politika yapıcılara yönelik uyarı niteliği taşımaktadır ve olası kuşaklar arası çatışmaların ve gerginliklerin yaşanmaması için kamu yöneticilerini ilgili nüfus değişimi yönünde hazırlık yapmaya çağırılmaktadır (Ackerman ve Chopik, 2021; Olshansky ve ark., 2011; Tufan, 2003, 2014). Bahsedildiği gibi, KGBY yaşlı bireyleri ekonomik, so-

syal ve kültürel yaşamın etkin birer üyeleri olarak kabul etmemeye ilişkilidir ve rekabetin görece yüksek olduğu ortamlarda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, kuşaklar arası barışçıl ilişkiler için, iş, eğitim, kültür gibi alanlarda nüfus değişimine uygun düzenlemeler yapılması önemli görünmektedir. Yaşlı bireylere yönelik olumsuz tutumlar toplumsal ve ekonomik diğer bazı faktörlerle de ilişkilendirilmiştir. Örneğin, katılımcıların niteliksel açıklamalar yaptığı çalışmada, araştırmacılar, Çin’de gözlenen görece olumsuz tutumları, bu ülkede yaşanan hızlı demografik ve ekonomik değişimin yanı sıra, üniversite eğitiminde yaşa bağlı ayırım ve gerontoloji derslerinin açılmaması, tek çocuk politikası, yaşlı bakımında sosyal destek azlığı, tüketim kültürü gibi faktörlere de bağlamıştır (Luo ve ark., 2013). Böylece, YBYT’nin olumlu yönde değişimi için toplumsal ve ekonomik koşulların çok yönlü ele alınması önemli görünmektedir.

Çalışmada, ikinci olarak, YBYT’yi açıklayan kuram ve modeller ele alınmıştır. Çalışmada ele alınan bu kuram ve modellere sosyal psikolojide genellikle gruplar arası ilişkileri açıklamak üzere başvurulmuştur (ör. Chonody ve Teater, 2016). Bu kuram ve modeller arasında, SKK, OAK, ÖBAK ve MTYK modeli sosyal kimlik kuramları olarak kabul edilebilir. Yaş grupları arası ilişkiler bağlamında bu kuram ve modellerin, özellikle, genç grubun, yaşlı gruba yönelik olumsuz tutumlarını açıklamak üzere elverişli oldukları iddia edilebilir. Bahsedildiği gibi, bu kuram ve modellere göre, sosyal kimliklerine veya sosyal kimlik temelli özsaygı, ayırt edilme, ait olma, anlam bulma, süreklilik ve yetkinlik gibi hislerine yönelik tehdit algılayan (genç) iç-grup üyeleri, (yaşlı) dış-gruba yönelik görece olumsuz tutum sergilemektedir. Toplumda, genellikle, olumsuz özelliklerle (ör. zayıf, çaresiz, yeniliklere açık olmayan, üzgün, hasta, ölüme yakın) anılan yaşlı grup üyeleri, (yaşlı) dış gruba katılımları kaçınılmaz olan) genç grup üyelerinin, bu grup üyeliğinden kaynaklanan olumlu hislerine (ör. özsaygı, ayırt edilme, süreklilik, yetkinlik) yönelik tehdit oluşturmaktadır. Bu tehditle baş etmeye çalışan genç grup üyeleri yaşlı bireylere yönelik dışlayıcı ve olumsuz tutumlar sergilemektedir. Bu kapsamda, ilgili kuram ve modellerin yaşçılığı, sosyal kimlik ve gruplar arası ilişkilere dayanarak açıklaması önemlidir ve yaşçılığın azaltılmasına yönelik bazı çıkarımları vardır. Örneğin, araştırmacılar, yaş kimliğinin çift yönlü olduğunu ve yaş grubu kimliği (ör. yaşlı) ve kuşak grubu kimliği (ör. 78’li) arasında önemli farklar bulunduğunu iddia etmiş ve yaşlı gruba göre, (yaşlı) kuşak grubunun (farklı yaşta bireyler tarafından) daha olumlu algılandığını göstermiştir (Weiss ve Zhang, 2020). Benzer biçimde, toplumda yaşlı ve genç gibi çok geniş kategoriler yerine, bireylerin diğer grup özelliklerini de vurgulayan kategorilerin (ör. çalışan yaşlı, emekli yaşlı, işsiz yaşlı, ileri yaşlı, üniver-

site öğrencisi genç, çalışan genç, işsiz genç) yaygınlaşması faydalı olabilir (ör. Song ve Zuo, 2016).

Dehşet yönetimi kuramı ise, genellikle, kişilerin farkında olmadan yaşadığı, ölüm kaygısına vurgu yapmaktadır. Bu kurama göre, yaşlılar ölümün kaçınılmazlığını, bedensel çürüyüşü ve değersizliği yansıttıkları için özellikle gençlerde kaygı uyandırır ve bu kaygı yaşlılara yönelik olumsuz tutumlara yol açar (Martens ve ark., 2005). Ölüm kaygısıyla başa çıkmak için özsaygılarını artırmaya ve kendilerini kültür içerisinde değerli hissetmeye çalışan bireyler, yaşlı bireylerle karşılaştıklarında değersizlik hissine kapılırlar. Bu kapsamda, dehşet yönetimi kuramının yaşçılığın azaltılmasına yönelik bir çıkarımı, gençlerin içinde buldukları kültürde kendilerini kalıcı algılamalarını sağlayacak ve özsaygılarını artıracak faaliyetlere (ör. sivil toplum kuruluşları ile çalışma) katılım sağlamaları yönünde desteklenmeleri olabilir.

KİM ise, toplumdaki farklı gruplar hakkındaki algıların, gruplar arasındaki statü farklılıklarına ve grupların sahip olduğu toplumsal kaynaklara bağlı olduğunu ileri sürmektedir (Fiske ve ark., 2002). Bu model, gruplara yönelik kalıpyargıların gruplar arası statü farklılıklarını meşrulaştırma işlevi gördüğünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu kapsamda, eğitim, iş, kültür-sanat gibi toplumsal alanlarda görünürlükleri azalan, bedensel ve bilişsel sorunlar yaşayabilen yaşlılar, sevecenlik özellikleri bakımından ödüllendirilirken, yetkinlik özellikleri bakımından dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bahsedildiği gibi, zayıf, yetersiz, hasta gibi kalıpyargılar ve himaye edici tutumlar, yaşlı bireyler tarafından içselleştirilmekte ve yaşlıların kendilerini tanımlama ve algılamasında yön verici olabilmektedir. Ashında, yaşlılara yönelik bu tarz yaklaşımlar bir çeşit saldırı niteliği (*offensive*) taşır (Fiske ve ark. 2002; Nelson, 2004; Tufan, 2003) ancak ilgili kalıpyargıların meşrulaştırıcı işlevinden dolayı toplumlarda tepkiyle karşılaşmaz. Sonuç olarak, KGBY yaklaşımından farklı olarak, KİM (ve ÇDY) çerçevesinde, her geçen gün sayıları ve görünürlükleri artan yaşlı bireylerle yönelik kalıpyargıların olumlu yönde değişim göstereceği ve yaşlı bireylere yönelik daha fazla yetkinlik özellikleri atfedileceği beklenebilir.

Böylece, YBYT’yi açıklamak üzere başvuru sosyal psikoloji kuram ve modelleri bu tutumları farklı süreçlerle açıklamaktadır ve tutumların olumlu yönde değişimi için farklı çıkarımlara sahiptir. Buna göre, KGBY yaklaşımının olumsuz görüşü bazı çalışmalar tarafından desteklense de (ör. Boudjemadi ve ark., 2022), yaşlı nüfus artışının YBYT’yi nasıl etkileyeceği konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Özellikle, KGBY, KİM ve ÇDY yaklaşımlarının varsayımlarının, sosyal kimlik ve gruplar arası ilişkiler bağlamında incelendiği araştırmalar faydalı olabilir. Örneğin, genç ve yaşlı gruplarının azınlık ve çoğunluk olma konularının

ve/veya toplumsal statülerinin manipüle edildiği ve buna göre KGBY, KİM ve ÇDY tutumlarının incelendiği deneysel araştırmalar düzenlenebilir.

Bu çalışmanın önemli bir sınırlılığı yaşlı bireyleri bir bütün olarak dikkate alması, yaşlı bireyler arasındaki cinsiyet, eğitim durumu, gelir, sosyal rol vb. temelli farklılıklara yer vermemesidir (ör. Song ve Zuo, 2016). Bununla birlikte, özellikle Türkiye’de yaşlı bireylere yönelik tutumların anlaşılmasında ve çalışılmasında bu derleme çalışması önemli katkılar sağlayabilir. Çalışma, ilgili alan yazına genel bir bakış sunması ve kuram, yaklaşım ve çalışmaların genel bir değerlendirmesini yapması bakımından da önemlidir.

Kaynaklar

- Ackerman, L. S., ve Chopik, W. J. (2021). Cross-cultural comparisons in implicit and explicit age bias. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 47(6), 953-968.
- Apriceno, M., Lytle, A., Monahan, C., Macdonald, J., ve Levy, S. R. (2021). Prioritizing health care and employment resources during COVID-19: roles of benevolent and hostile ageism. *The Gerontologist*, 61(1), 98-102.
- Ayalon, L., ve Tesch-Römer, C. (2018). Introduction to the section: Ageism—Concept and origins. *Contemporary Perspectives on Ageism* içinde (s. 1-10). Springer, Cham.
- Blanz, M., Mummendey, A., Mielke, R., ve Klink, A. (1998). Responding to negative social identity: A taxonomy of identity management strategies. *European Journal of Social Psychology*, 28(5), 697-729.
- Bodner, E. (2009). On the origins of ageism among older and younger adults. *International Psychogeriatrics*, 21(6), 1003-1014.
- Boudjemadi, V., Chauvin, B., Adam, S., Indoumou-Peppe, C., Lagacé, M., Lalot, F., ... ve Gana, K. (2022). Assessing the Cross-Cultural Validity of the Succession, Identity and Consumption (SIC) Scale Across Four French-Speaking Countries. *International Review of Social Psychology*, 35(1).
- Burgess, D. ve Borgida, E. (1999). Who women are, who women should be: Descriptive and prescriptive gender stereotyping in sex discrimination. *Psychology, Public Policy, and Law*, 5(3), 665.
- Butler, R. N. (1969). Age-ism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4), 243-246.
- Butler, R. N. (2009). Combating ageism. *International Psychogeriatrics*, 21(2), 211-211.
- Binstock, R. H. (2010). From compassionate ageism to intergenerational conflict? *The Gerontologist*, 50(5), 574-585.
- Brewer, M. B. (1991). The social self: On being the same and different at the same time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(5), 475-482.
- Brewer, M. B. (1993). The role of distinctiveness in social identity and group behavior. M. Hogg ve D. Abrams (Eds.), *Group motivation: Social Psychological Perspectives* içinde (s. 1-16). New York: Harvester-Wheatsheaf.
- Breakwell, G. M. (1996). Identity processes and social changes. *Changing European identities: Social Psychological Analyses of Social Change* içinde (s. 13-27). Butterworth-Heinemann.

- Bugental, D. B., ve Hehman, J. A. (2007). Ageism: A review of research and policy implications. *Social Issues and Policy Review*, 1(1), 173-216.
- Cheung, C. K., ve Kwan, A. Y. H. (2009). The erosion of filial piety by modernisation in Chinese cities. *Ageing & Society*, 29(2), 179-198.
- Calasanti, T. (2005). Ageism, gravity, and gender: Experiences of aging bodies. *Generations*, 29(3), 8-12.
- Cary, L. A., Chasteen, A. L., ve Remedios, J. (2017). The ambivalent ageism scale: Developing and validating a scale to measure benevolent and hostile ageism. *The Gerontologist*, 57(2), 27-36.
- Castano, E., Yzerbyt, V., Paladino, M. P., ve Sacchi, S. (2002). I belong, therefore, I exist: Ingroup identification, ingroup entitlement, and ingroup bias. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(2), 135-143.
- Chrisler, J. C., Barney, A., ve Palatino, B. (2016). Ageism can be hazardous to women's health: Ageism, sexism, and stereotypes of older women in the healthcare system. *Journal of Social Issues*, 72(1), 86-104.
- Chonody, J. M., ve Teater, B. (2016). Why do I dread looking old?: A test of social identity theory, terror management theory, and the double standard of aging. *Journal of Women & Aging*, 28(2), 112-126.
- Coupland, N., ve Coupland, J. (1993). Discourses of ageism and anti-ageism. *Journal of Aging Studies*, 7(3), 279-301.
- Cuddy, A. J., ve Fiske, S. T. (2002). Doddering but dear: Process, content, and function in stereotyping of older persons. *Ageism: Stereotyping and Prejudice against Older Persons*, 3(1), 26.
- Cuddy, A. J., Norton, M. I., ve Fiske, S. T. (2005). This old stereotype: The pervasiveness and persistence of the elderly stereotype. *Journal of Social Issues*, 61(2), 267-285.
- Cuddy, A. J., Fiske, S. T., ve Glick, P. (2007). The BIAS map: behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(4), 631.
- Cuddy, A. J., Fiske, S. T., ve Glick, P. (2008). Warmth and competence as universal dimensions of social perception: The stereotype content model and the BIAS map. *Advances in Experimental Social Psychology*, 40, 61-149.
- Cuddy, A. J., Fiske, S. T., Kwan, V. S., Glick, P., Demoulin, S., Leyens, J. P., ... ve Htun, T. T. (2009). Stereotype content model across cultures: Towards universal similarities and some differences. *British Journal of Social Psychology*, 48(1), 1-33.
- Dalcalı, B. K. ve Özyürek, A. (2019). Yaşlı Bakım Bölümü Öğrencilerinin Kişisel Değer Tercihlerine Göre Yaşıya Yönelik Tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(1), 1-7.
- Daniş, M. Z. ve Kara, H. Z. (2017). Üniversite öğrencilerinin yaşlı bireylere ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 221-233.
- Delacollette, N., Dardenne, B., ve Dumont, M. (2010). Stéréotypes prescriptifs et avantages des groupes dominants. *L'Année Psychologique*, 110, 127-156.
- Doğulu, C. ve Ugurlu, N. S. (2015). Dehset Yönetimi Kuramı Üzerine Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18(35), 33.
- Fiske, S. T., Xu, J., Cuddy, A. C., ve Glick, P. (1999). (Dis) respecting versus (dis) liking: Status and interdependence predict ambivalent stereotypes of competence and warmth. *Journal of Social Issues*, 55(3), 473-489.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P., ve Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality And Social Psychology*, 82(6), 878.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., ve Glick, P. (2007). Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence. *Trends in Cognitive Sciences*, 11(2), 77-83.
- Fraboni, M., Saltstone, R., ve Hughes, S. (1990). The Fraboni Scale of Ageism (FSA): An attempt at a more precise measure of ageism. *Canadian Journal on Aging/La revue canadienne du vieillissement*, 9(1), 56-66.
- Fritsche, I., Jonas, E., Ablasser, C., Beyer, M., Kuban, J., Manger, A. M., ve Schultz, M. (2013). The power of we: Evidence for group-based control. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(1), 19-32.
- Gill, M. J. (2004). When information does not deter stereotyping: Prescriptive stereotyping can foster bias under conditions that deter descriptive stereotyping. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40, 619-632.
- Glick, P., ve Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist*, 56(2), 109.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., ve Solomon, S. (1986). The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. *Public Self and Private self* içinde (s.189-212). Springer, New York, NY.
- Greenberg, J., Schimel, J., ve Martens, A. (2002). Ageism: Denying the face of the future. T. D. Nelson (Ed.), *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons* içinde (s. 27-48). The MIT Press.

- Greenberg, J., Solomon, S., ve Arndt, J. (2008). A basic but uniquely human motivation: Terror management. J. Y. Shah ve W. L. Gardner (Eds.), *Handbook of Motivation Science* içinde (s. 114–134). The Guilford Press.
- Hehman, J. A. ve Blunt Bugental, D. (2015). Responses to patronizing communication and factors that attenuate those responses. *Psychology and Aging, 30*(3), 552–560.
- Hogg, M. A. (2007). Uncertainty–identity theory. *Advances in Experimental Social Psychology, 39*, 69–126.
- Iversen, T. N., Larsen, L. ve Solem, P. E. (2009). A conceptual analysis of ageism. *Nordic Psychology, 61*(3), 4–22.
- Jetten, J., Spears, R., ve Postmes, T. (2004). Intergroup distinctiveness and differentiation: A meta-analytic integration. *Journal of Personality and Social Psychology, 86*(6), 862.
- Jost, J. T., Banaji, M. R., ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology, 25*(6), 881–919.
- Kâğıtçıbaşı, C. ve Ataca, B. (2015). Value of children, family change, and implications for the care of the elderly. *Cross-cultural Research, 49*(4), 374–392.
- Kite, M. E., Stockdale, G. D., Whitley Jr, B. E., ve Johnson, B. T. (2005). Attitudes toward younger and older adults: An updated meta-analytic review. *Journal of Social Issues, 61*(2), 241–266.
- Kutlu, Y., Kucuk, L. ve Yildiz Findik, U. (2012). Psychometric properties of the Turkish version of the Fraboni Scale of Ageism. *Nursing & Health Sciences, 14*(4), 464–471.
- Lev, S., Wurm, S., ve Ayalon, L. (2018). Origins of ageism at the individual level. *Contemporary perspectives on ageism* içinde (s. 51–72). Springer, Cham.
- Liang, J., ve Luo, B. (2012). Toward a discourse shift in social gerontology: From successful aging to harmonious aging. *Journal of Aging Studies, 26*(3), 327–334.
- Löckenhoff, C. E., De Fruyt, F., Terracciano, A., McCrae, R. R., De Bolle, M., Costa, P. T., ... ve Yik, M. (2009). Perceptions of aging across 26 cultures and their culture-level associates. *Psychology and Aging, 24*(4), 941.
- Luo, B., Zhou, K., Jin, E. J., Newman, A., ve Liang, J. (2013). Ageism among college students: A comparative study between US and China. *Journal of Cross-Cultural Gerontology, 28*(1), 49–63.
- Macdonald, J. L., ve Levy, S. R. (2016). Ageism in the workplace: The role of psychosocial factors in predicting job satisfaction, commitment, and engagement. *Journal of Social Issues, 72*(1), 169–190.
- Marcus, J., ve Fritzsche, B. A. (2014). One too many categories: an experimental test on the effectiveness of a dual-identity recategorization intervention on age-based bias. *Current Psychology, 33*(4), 578–599.
- Martens, A., Greenberg, J., Schimel, J., ve Landau, M. J. (2004). Ageism and death: Effects of mortality salience and perceived similarity to elders on reactions to elderly people. *Personality and Social Psychology Bulletin, 30*(12), 1524–1536.
- Martens, A., Goldenberg, J. L., ve Greenberg, J. (2005). A terror management perspective on ageism. *Journal of Social Issues, 61*(2), 223–239.
- McGregor, H. A., Lieberman, J. D., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J., Simon, L., ve Pyszczynski, T. (1998). Terror management and aggression: evidence that mortality salience motivates aggression against worldview-threatening others. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*(3), 590.
- Meisner, B. A. (2012). A meta-analysis of positive and negative age stereotype priming effects on behavior among older adults. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences, 67*(1), 13–17.
- Nelson, T. D. (2004). *Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Nelson, T. D. (2005). Ageism: Prejudice against our feared future self. *Journal of Social Issues, 61*(2), 207–221.
- Ng, S. H. (1998). Social psychology in an ageing world: Ageism and intergenerational relations. *Asian Journal of Social Psychology, 1*(1), 99–116.
- Ng, R., Allore, H. G., Trentalange, M., Monin, J. K. ve Levy, B. R. (2015). Increasing negativity of age stereotypes across 200 years: Evidence from a database of 400 million words. *PLoS ONE, 10*(2), e0117086.
- Ng, R., ve Lim-Soh, J. W. (2021). Ageism linked to culture, not demographics: Evidence from an 8-billion-word corpus across 20 countries. *The Journals of Gerontology: Series B, 76*(9), 1791–1798.
- North, M. S. ve Fiske, S. T. (2012). An inconvenienced youth? Ageism and its potential intergenerational roots. *Psychological Bulletin, 138*(5), 982.
- North, M. S. ve Fiske, S. T. (2013a). Act your (old) age: Prescriptive, ageist biases over succession, consumption, and identity. *Personality and Social Psychology Bulletin, 39*(6), 720–734.
- North, M. S. ve Fiske, S. T. (2013b). A prescriptive intergenerational-tension ageism scale: Succession, identity, and consumption (SIC). *Psychological Assessment 25*(3), 706–713.

- North, M. S. ve Fiske, S. T. (2015). Modern attitudes toward older adults in the aging world: A cross-cultural meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 141(5), 993-1021.
- North, M. S. ve Fiske, S. T. (2016). Resource scarcity and prescriptive attitudes generate subtle, intergenerational older-worker exclusion. *The Journal of Social Issues*, 72(1), 122-145.
- Nosek, B. A., Banaji, M. R., ve Greenwald, A. G. (2002). Harvesting implicit group attitudes and beliefs from a demonstration web site. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6(1), 101-115.
- Olshansky, J. S., Biggs, S., Andrew Achenbaum, W., Davison, G. C., Fried, L., Gutman, G., ... ve Butler, R. N. (2011). The global agenda council on the ageing society: policy principles. *Global Policy*, 2(1), 97-105.
- Öztürk, A., Tosun, L. P., Özdemir, G., Çavuşoğlu, M., Alparslan, K., Polat, D., ... ve Kuşdil, M. E. (2020). A validity and reliability study of the Turkish version of the ambivalent ageism scale. *Turkish Journal of Geriatrics*, 23(4), 534-545.
- Packer, D. J. ve Chasteen, A. L. (2006). Looking to the future: How possible aged selves influence prejudice toward older adults. *Social Cognition*, 24(3), 218-247.
- Schoemann, A. M. ve Branscombe, N. R. (2011). Looking young for your age: Perceptions of anti-ageing actions. *European Journal of Social Psychology*, 41(1), 86-95.
- Palmore, E. (1979). Advantages of aging. *The Gerontologist*, 19(2), 220-224.
- Palmore, E. (1999). *Ageism: Negative and positive*. Springer Publishing Company.
- Palmore, E. B. (2004). Research note: ageism in Canada and the United States. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 19(1), 41-46.
- Patterson, L. G., Forbes, K. E., ve Peace, R. M. (2009). Happy, stable and contented: accomplished ageing in the imagined futures of young New Zealanders. *Ageing & Society*, 29(3), 431-454.
- Pyszczynski, T., Solomon, S., ve Greenberg, J. (2003). *In the wake of 9/11: The psychology of terror*. American Psychological Association.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J., ve Schimel, J. (2004). Converging Toward an Integrated Theory of Self-Esteem: Reply to Crocker and Nuer (2004), Ryan and Deci (2004), and Leary (2004). *Psychological Bulletin*, 130(3), 483-488.
- Rappaport, H., Fessler, R. J., Bross, L. S., ve Gilden, D. (1993). Future time, death anxiety, and life purpose among older adults. *Death Studies*, 17(4), 369-379.
- Song, J., & Zuo, B. (2016). Functional significance of conflicting age and wealth cross-categorization: The dominant role of categories that violate stereotypical expectations. *Frontiers in Psychology*, 7, 1624. 1-15.
- Sani, F., Bowe, M., Herrera, M., Manna, C., Cossa, T., Miao, X., ve Zhou, Y. (2007). Perceived collective continuity: Seeing groups as entities that move through time. *European Journal of Social Psychology*, 37(6), 1118-1134.
- Sherif, M., Harvey, O.J., White, B.J., Hood, W.R., Sherif, C.W. (1961/1981). *The Robbers Cave experiment: Intergroup conflict and cooperation*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Smeekes, A. ve Verkuyten, M. (2013). Collective self-continuity, group identification and in-group defense. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(6), 984-994.
- Şimşek, H., Bahadır, H., ve Bilgin, A. C. (2019). Physicians' attitudes towards the elderly: ageism in a university hospital in Turkey. *Turkish Journal of Geriatrics/Türk Geriatri Dergisi*, 22(1), 101-111.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of inter group conflict. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* içinde (s.33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Taşdemir, N. (2020). Young Group Identification and Motives as Predictors of Ageism, Aging Anxiety, and Life Satisfaction. *The Journal of Genetic Psychology*, 181(5), 375-390.
- Taşdemir, N. (2022). Young people's attitudes toward older people: prejudices, stereotypes, inter-group evaluations, and frequency of contact. H. Çakal ve S. Hüsnü (Ed.). *Examining Complex Intergroup Relations: Through The Lens of Turkey* içinde (s. 84-105). Taylor & Francis.
- Tornstam, L. (2006). The complexity of ageism. A proposed typology. *International Journal of Ageing and Later Life*, 1(1), 43-68.
- Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanmak: Yaşlanmanın sosyolojisi*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Tufan, I. (2014). *Türkiye'de yaşlılığın yapısal değişimi*. İstanbul, Turkey: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Weiss, D. ve Lang, F. R. (2012). "They" are old but "I" feel younger: Age-group dissociation as a self-protective strategy in old age. *Psychology and Aging*, 27(1), 153.
- Weiss, D. ve Zhang, X. (2020). Multiple sources of aging attitudes: Perceptions of age groups and generations from adolescence to old age across China, Germany, and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 51(6), 407-423.

- Vauclair, C. M., Hanke, K., Huang, L. L., ve Abrams, D. (2017). Are Asian cultures really less ageist than Western ones? It depends on the questions asked. *International Journal of Psychology*, 52(2), 136-144.
- Vefikuluçay Y. D. ve Terzioğlu, F. (2011). Üniversite öğrencilerinde yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik değerlendirmesi. *Turkish Journal of Geriatrics/Türk Geriatri Dergisi*, 14(3), 259-268.
- Vervaecke, D. ve Meisner, B. A. (2021). Caremongering and assumptions of need: The spread of compassionate ageism during COVID-19. *The Gerontologist*, 61(2), 159-165.
- Vignoles, V. L. (2011). Identity motives. S. J. Schwartz, K. Luyckx ve V. Vignoles (Eds.), *Handbook of identity theory and research* içinde (s. 403-432). London: Springer.

Summary

Attitudes toward Older People: Some Social-Psychological Approaches and Studies

Nagihan Taşdemir¹

Anadolu University

With the increase in the number of older people, there has been a remarkable demographic change in societies. The birth rate in Turkey has decreased significantly in the last few decades (Tufan, 2014). With rapid increase in life expectancy, effects of older people on societal changes in Turkey will become more evident in the near future as well (Tufan, 2003). The examination of attitudes towards older people is not only critical for health and wellbeing of older people (e. g., Chrisler, Barney & Palatino, 2016) but also for developing public policies and programs on them (Tufan, 2003, 2014).

This paper aims to analyze some approaches and empirical studies in social psychology on attitudes toward older people. In the paper, first, some empirical studies, which define and measure ageism in different ways, are presented. Then, ambivalent ageism and a prescriptive intergenerational-tension ageism (SIC), which offer a theoretical viewpoint for defining and measuring ageism, are discussed. Thirdly, theories and models, namely, social identity theory (SIT), optimal distinctiveness theory (ODT), subjective uncertainty reduction theory (SURT), motivated identity construction model (MICM), terror management theory (TMT), and stereotypes content model (SCM) are presented. In the discussion and conclusion part, the implications of these approaches and studies are presented and some suggestions are made.

Attitudes toward Older People

In social psychology, attitudes toward older people have been defined in terms of positive and negative stereotypes, prejudice, and discrimination (Palmore, 1999). As a sign of negative stereotypes, for example, it has been shown that older people are defined as burdensome, sick, forgetful, and dependent (e.g., Kite, Stockdale, Whitley & Johnson, 2005), and they are defined as helpful, warm, friendly, orderly, and compassionate, as a sign

of positive stereotypes (e.g., Patterson, Forbes & Peace, 2009). Although negative and positive attitudes have been distinguished, researchers emphasized the harmful effects of negative attitudes on older people and mostly dealt with these negative attitudes (Ackerman & Chopik, 2021; Butler, 1969, 2009; Nelson, 2004; Ng, 1998).

In a study in Turkey, for example, Kutlu, Küçük and Fındık (2012) measured negative attitudes in terms of stereotypes, avoidance, and discrimination. Vefikuluçay and Terzioglu (2011), on the other hand, using an originally Turkish scale, suggested three dimensions of ageism as positive ageism, negative ageism, and restricting the life of the elderly. Dalcalı and Özyürek (2019) found that the participants scored higher in terms of restricting the life of the elderly compared to positive and negative ageism.

The international studies have also conceptualized and measured the attitudes toward older people in a variety of ways. For example, in a study conducted in Germany, China, and the United States researchers examined how age groups (e.g., adolescent, young) are perceived in terms of competence, hardworking, intelligence, happiness, and selfishness among 18–93-year-olds (Weiss & Zhang, et al. 2020). They found that across cultures participants evaluate older people less positively compared to other age groups. In a study comparing Chinese and American university students, on the other hand, those from China showed more negative attitudes towards older people in terms of antilocution, avoidance, and discrimination. In the study, the Chinese participants reported more contact with elderly family members whereas American participants reported more contact with elderly non-family members (Luo, Zhou, Jin, Newman, & Liang, 2013). As a solution to this complexity in the studies' definition of these attitudes, some social-psychological approaches describe attitudes toward older people, as outlined below, in a more theoretical and integrated way.

Ambivalent Ageism: Benevolent and Hostile Ageism

Researchers proposed the concept of *ambivalent ageism* to reflect the complex and unclear nature of attitudes toward older people (Cary, Chasteen & Remedios, 2017). This concept was indeed developed based on the SCM (Cuddy, Fiske & Glick, 2008), which distinguishes between warmth and competence stereotypes. This model argues that older people, being lower status and not competitive group in a society, are perceived as warmer but less competent. Cuddy et al. (2009) argue that when people evaluate others as better in warmth but worse in competence, it is a pitying or patronizing prejudice that targets older people. Benevolent ageism side of ambivalent ageism was developed to reflect this seemingly positive but patronizing side of ageism. Whereas older people encounter benevolent ageism with “active facilitation”, “passive harm”, and “unwanted help”, they encounter hostile ageism with “active harm” and “passive harm”. Notably, hostile and benevolent ageism are inter-related and constitute a significant part of ageist attitudes toward older people (Cary et al., 2017).

A Prescriptive Intergenerational-Tension Ageism: Succession, Identity, and Consumption (SIC)

The SIC (North & Fiske, 2012, 2013a, 2013b) proposes that attitudes toward older people change with increase in older people’s proportion in population. Although some cross-cultural studies have produced consistent results regarding the ratio of older people in society (Boudjemadi et al., 2022; Löckenhoff et al., 2009; North & Fiske, 2015), Ng and Lim-Soh (2021) found that the ratio of older people is not related to the level of ageism across cultures. According to the SIC approach, young people may develop negative or hostile ageism because they may think that older people violate society’s expectations of *Succession, Identity, and Consumption*. In terms of *Succession*, young people believe that older people should give up their work positions so that they can replace them and take their turns and places in society. In terms of *Identity*, young people think that older people should not be involved in activities or be at places, which traditionally symbolize young group identity. In terms of *Consumption*, young people think that older people use the resources shared in society passively and unjustly.

Attitudes toward Older People: Theoretical Approaches

Social Identity Theory (SIT)

The SIT (Tajfel & Turner, 1979) argues that people compare their in-group with the out-group and want to perceive their in-group more positively and distinctively. This theory is applied to explain age group relations

(e.g., Chonody & Teater, 2016). Researchers assert that to achieve a positively distinctive age group identity, young people may express negative attitudes toward older people (Packer & Chasteen, 2006) and attribute negative and positive stereotypes to them (Ayalon & Tesch-Römer, 2018).

Optimal Distinctiveness Theory (ODT)

The ODT (Brewer, 1991, 1993) argues that individuals want to identify with groups, which provide feelings for belonging and distinctiveness. It was shown that motives for belonging (Castano, Yzerbyt, Paladino & Sacchi, 2002) and distinctiveness (Jetten, Spears & Postmes, 2004) are related to negative attitudes toward out-groups. Based on age groups, people also encounter feelings of belonging and distinctiveness (Marcus & Fritzsche, 2014). Taşdemir (2020), for instance, showed that among other motives, only feeling of young group belonging is associated with ambivalent ageism expressed among university students in Turkey.

Subjective Uncertainty Reduction Theory (SURT)

The SURT (Hogg, 2007) argues that people are likely to be members of groups, which provides a meaningful social identity. It was shown that under conditions of uncertainty, but not of certainty, people are likely to identify with in-groups and discriminate against out-groups (Hogg, 2007). With memberships in age groups, people may also have a meaningful social identity (Tajfel & Turner, 1979). Young group members, for example, may think of themselves in terms of beauty, attractiveness, and health (Bugental & Hehman, 2007). In an implicit way, people tend to associate being young with good things, whereas being old with bad things (Nosek, Banaji, & Greenwald, 2002). Taşdemir (2020) showed that among other motives, only feeling of young group distinctiveness is associated with negative older people stereotypes expressed among university students in Turkey.

Motivated Identity Construction Model (MICT)

The MICM (Vignoles, 2011) argues that by being members of groups, people can have feelings of efficacy and continuity in addition to self-esteem, distinctiveness, belonging, and meaning. Research has shown that people want to identify with groups in which they can feel connection across time and place (Sani et al., 2007). Smeekes and Verkuyten (2013) showed that people, who perceive a threat to social continuity tend to express negative attitudes toward groups, which they perceive threatening. Weiss and Lang (2012) indicated that shortened future time perspective was likely to be threatening for older people, and identification with age group

was negatively related to perspective for future time in old people but positively so in young people. Researchers have argued that for older people, identifying with a younger group, it is likely to be a defensive strategy aiming to perceive future time not as short (Rappaport, Fossler, Bross, & Gilden, 1993).

In addition, people have a need to believe that they are competent and able to control something in their life (Breakwell, 1996). In an experimental study, the participants, who perceived lower levels of personal control, showed a tendency to define themselves with the in-group and displayed more negative attitudes toward the out-group (Fritsche et al., 2013). It was shown that young people are more likely to be perceived competent compared to older people (Kite et al., 2005). To summarize, people may associate efficacy, continuity, self-esteem, distinctiveness, belonging, and meaning with their age group membership and express relatively negative attitudes toward older group based on these (Schoemann & Branscombe, 2011; Weiss & Lang, 2012).

Terror Management Theory (TMT)

The TMT tries to explain human behavior in terms of death anxiety (Greenberg, Pyszczynski, & Solomon, 1986). This theory argues that people develop cultural worldviews, which allow them to create standards of value for a meaningful life. To enhance their self-esteem and achieve immortality, people try to meet the (valued) standards of their cultural worldview (Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt, & Schimel, 2004). Martens, Goldenberg, and Greenberg (2005) extended the TMT and suggested that older people constitute an existential threat for younger people by reminding them “death is inescapable”, “the body is fallible”, and “the bases by which we may secure self-esteem (and manage death anxiety) are transitory”.

Stereotypes Content Model (SCM)

The SCM proposes that warmth and competence stereotypes are compensatory for each other and legitimizing for the existing system (see Jost, Banaji, & Nosek, 2004). They serve to justify unequal inter-group relationships by presenting warmth or affection as if a reward for lower status groups (Glick & Fiske, 2001). Researchers have shown that across cultures people tend to evaluate older people as warmer than competent (Cuddy et al., 2005). In a study among student and nonstudent samples, the older group was identified as less competitive and lower status than many other groups including young people (Fiske et al., 2002). In addition, university students expressed mostly pity as their feeling toward older people. Indeed, pity is indicated as a primary emotion toward older people, which gives them the message

that they are seen as helpless and weak. Accordingly, older people, who internalize such messages, may come to perceive themselves dependent on others (see Fiske et al., 2002). Considering mixed-content stereotypes, older people are exposed to helping and exclusion behaviors together (Cuddy, Fiske, & Glick, 2008; see also Tufan, 2003).

Discussion and Conclusion

This review study attempts to analyze approaches and studies that deal with the attitudes toward older people from the social psychology perspective. First, some studies, which define these attitudes in different ways were considered. Although these studies in general deal with negative ageism, they show important differences in the definition of ageism in terms of emotional, cognitive, and behavioral aspects of attitudes toward older people. In this regard, ambivalent ageism and SIC approaches are important, which offer theoretical viewpoints for the definition of these attitudes. In addition, ambivalent ageism reveals the aspect of ageism, which is relatively acceptable in societies, seemingly protective and positive, but has negative effects on the individuality of older people. The SIC approach, on the other hand, provides predictions about how older people will be approached by members of a society in the near future and how the relations between age groups will change.

Secondly, theories and models explaining the attitudes toward older people were discussed. These theories and models are generally used to explain the intergroup relations in social psychology (e.g., Chonody & Teater, 2016). Among these, SIT, ODT, SURT, and MICT may be considered as social identity-based theories. In the context of age group relations, these theories and models are particularly useful in explaining the negative attitudes of young groups towards older groups. Young in-group members, who perceive a threat to their social identity-based self-esteem, distinctiveness, belonging, meaning, continuity, and competence from an older group, are likely to express negative attitudes toward them. In this regard, it may be helpful to diversify the age-related categories in society to include other group aspects of individuals as well (e.g., working old, retired old, unemployed old, advanced old, young university student, working young, unemployed young) instead of categorizing people simply as ‘old’ and ‘young’ (e.g., Song & Zuo, 2016).

The TMT has an interest in the concept of death anxiety and proposes that individuals try to increase their self-esteem to cope with this anxiety but feel worthless when they encounter with older people (Martens et al., 2005). One implication of TMT for reducing ageism

would be to support young people's participation in activities (e.g., working with non-governmental organizations), which may enable them to perceive themselves relatively permanent in a culture and help them to increase their self-esteem.

The SCM, on the other hand, argues that perceptions of different groups in society depend on the status differences between groups and the social resources groups have (Fiske et al., 2002). This model is important in that it reveals that stereotypes towards groups function to legitimize status differences between groups. Unlike the SIC approach, the SCM (and ambivalent ageism) predicts that the stereotypes towards older people, who are increasing in number and visibility each day, will change in a positive direction and more competence-related aspects will be attributed to them.

Thus, social-psychological theories and models explain the attitudes toward older people based on different factors and have various implications for a positive change in attitudes. Accordingly, although the negative view of the SIC approach is supported by some studies (e.g. Boudjemadi et al., 2022), more research is needed on how the increase in the elderly population will affect the attitudes. In particular, further research that examines the assumptions of the SIC, SCM, and ambivalent ageism approaches in the context of social identity and intergroup relations may be useful. For example, experimental studies can be conducted in which the minority and majority positions and/or social status of young and old groups are manipulated, and the SIC, SCM and ambivalent ageism are examined accordingly.